

АЛЕКСАНДАР МАТКОВИЋ*

Факултет за европске правно-политичке студије
Нови Сад

УДК 315.7:343.915

Прегледни рад
Примљен: 24.08.2018
Одобрен: 22.09.2018
Страна: 69-82

МЛАДАЛАЧКЕ ПОТКУЛТУРЕ И КРИМИНАЛИТЕТ

Сажетак: у раду се на генералном нивоу анализира проблематика односа младалачких поткултура и криминалитета. У првом делу приказане су и критички прокоментарисане постојеће дефиниције феномена поткултуре. У оквиру другог дела обрађен је општи однос предметних супкултура и криминалне сфере. Унутар наредне целине конструисана је типологија младалачких криминогених поткултура. Четврти део посвећен је препознавању и анализи карактеристичних видова криминалног деловања, уз паралелно упоређивање са домаћим позитивноправним одредбама. Завршно поглавље садржи разматрање међусобних интеракција различитих поткултурних група и њима својственог криминалитета. Неки од значајнијих остварених увида и закључака јесу следећи: бројност и хетерогеност кривичних дела повезаних са појединим поткултурним групама; непотребност увођења нових, специјализованих инкриминација; релативност и флексибилност категорије „поткултурног криминалитета“; постојање карактеристичних, основних (музика, спорт) и синтетичких (политика, религија) чинилаца супкултурне интеграције; потреба за опрезношћу приликом тумачења примарних узрока поткултурног криминалитета (значај индивидуалних, психосоцијалних својстава учиниоца); међусобна интеракција супкултура и са њом повезана, честа дискутабилност и релативност одређивања конкретне поткултуре која са предметним кривичним делом стоји у вези.

Кључне речи: поткултура, супкултура, млади, криминалитет, насиље, хулиганизам, музика, спорт, религија, политика

Појам поткултуре и поткултурних група

Поткултура¹, као вишезначан и широкообухватан појам, може бити дефинисана на различите начине. За почетак ћемо приказати и критички прокоментарисати неколико карактеристичних одређења присутних у литератури. Према једноме, поткултура се дефинише као етничка, регионална, економска или социјална група која показује карактеристичне обрасце понашања довољ-

---

* al.matkovic@gmail.com

¹ О историјату научног проучавања поткултурног феномена, видети: Williams, 2007: 572-593.

не за њено разликовање од осталих група унутар опште културне целине или друштва (Merriam-Webster: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/subculture>). Како се може приметити, реч је о најшире постављеном појму поткултуре који у себи може да обухвати све његове специфичне модалитете. Према другом одређењу, реч је о културној групи у оквиру веће културе, која уобичајено има веровања или интересовања у супротности са веровањима или интересовањима поменуте веће културе (Oxford dictionaries: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/subculture>). Осим извесне терминолошке мањкавости², треба приметити и то да је оваква дефиниција вероватно ближа појму контракултуре, будући да поткултура не мора нужно бити директно супротстављена већинској култури (више у: Milton Yinger, 1960: 625 и д).

Старија одређења наглашавала су да је реч о подврсти националне културе схваћеној као део урбаног и плуралистичког друштва (McClung Lee, 1945; Gordon, 1947). Такође, истицано је да се ради о културним варијантама приказаним од стране одређених сегмената популације, као и нешто сликовитије – да су у питању светови унутар већег света националне културе (Komarovskiy, 1949: 143). Исто тако, навођено је да су то бројне групе унутар друштва, од којих свака има свој карактеристичан начин размишљања и понашања (Merger, 1958: 34). Реч је о општим дефиницијама насталим у периоду пре експанзије савременог поткултурног феномена (нарочито од 1960-их година на даље), што се очигледно одражава и на профил самих дефиниција. Такође, и поједине савремене дефиниције остају на трагу изразито генерализоване детерминације – примера ради, приказујући поткултуре као друштвене групе организоване око заједничких интересовања и заједничке праксе (Herzog, Mitchell, Soccio, 1999: http://www.rochester.edu/in_visible_culture/issue2/introduction.htm). Наведено одређење, иако несумњиво тачно, чини се ипак прешироко и недовољно одређено, услед чега је потребно додатно га специфицирати. Са друге стране, у теорији се сусрећу и бројне специјализоване дефиниције које се фокусирају на појединачне облике и форме описаних групација. У томе смислу, пажња се поклања детерминисању веома разнородних видова супкултура – између осталих: адолесцентских, регионалних/територијалних, етничких, музичких, општеуметничких, идеолошких, девијантних, криминалних и др. Заједничко обележје поменутих дефиниција јесте да све оне настоје да објасне специфична ужа обележја конкретне групе, при чему неке од тих група могу показивати веће или мање међусобне сличности, док се обележја појединих, како се може наслутити из њиховог описа, суштински разликују.

У циљу превазилажења речених недостатака сувише генерализованог, али и одвише специјализованог дефинисања, као најоптималнији, може се издвојити следећи скуп одређења: а) поткултура или супкултура скуп је норми, вредности и образаца понашања који разликују културу једне групе људи од културе шире заједнице којој та група припада; б) супкултура је посебан, релативно затворен сегмент опште културе; в) за све припаднике одређене супкул-

---

² Правилније би било навести: „...чији припадници уобичајено имају веровања или интересовања... у супротности са веровањима или интересовањима *припадника* поменуте веће културе“.

туре заједничко је да чланови деле иста уверења, обичаје, вредности а често и начин облачења, исхране, понашања и моралних норми (Видаковић, 2006).

Имајући у виду бројност и хетерогеност значења која се у теорији приписују појму поткултуре, потребно је прецизирати и ограничити предмет нашег истраживања. Унутар овога рада биће анализирана материја младалачких поткултурних група, схваћених у смислу *карактеристичних културних целина чији припадници се својим интересовањима, начином размишљања, идеологијом, визуелним идентитетом и устаљеним обрасцима понашања разликују и издвајају из доминантне друштвене културе*. При томе ће непосредни предмет анализе бити искључиво конекција ових групација са доменом криминалитета.

Општи однос младалачких поткултура и криминалитета

Говорећи о генералном односу између младалачких поткултурних група и криминалитета, важно је на почетку истаћи неколико суштинских појашњења. Младалачке поткултурне групе представљају производ и тековину савременог друштва. У погледу времена њиховог настанка, у теорији постоје различите струје. Један део истраживача наводи да су поткултуре настале у периоду након Другог светског рата, особито током 1950-их година и у нарочитој вези са појавом *rock and roll* музике и културе (Lewis, 1978; Mintz, 2004; Danesi, 2003). Други су пак, мишљења да су се младалачке поткултуре формирале и раније, при чему се у том погледу уобичајено истиче период између два светска рата (Fowler, 1995). У сваком случају, може се констатовати да је период изразите експанзије овога феномена везан за послератни период, са нарочитим акцентом на епоху од 1950-1960-их година, на даље. Младалачке поткултуре посебно су заступљене међу младима адолесцентског узраста, окупљених око заједничких интересовања и активности. Уобичајени интегративни чиниоци око којих се описане супкултурне целине формирају најчешће су везани за нека од типичних интересовања тог дела популације- примера ради, музика, спорт и др. У контексту свега реченог, битно је истаћи да не постоји сама по себи директна конекција између наведених друштвених поткатегорија и криминалитета. У таквим ситуацијама, веза са доменом противправних активности успоставља се на секундарном нивоу, кроз евентуалну заступљеност противправног понашања појединаца-припадника. Анализом специфичности кривичних дела која фреквентније извршавају млади исте супкултурне оријентације, понекад се може доћи до уочавања појединих правилности и карактеристичних генералних обележја таквог противправног понашања на нивоу групе. Ипак, чак и у случају постојања примера таквог противправног иступања, криминалитет и даље углавном не представља примарно обележје и битан интегративни елемент саме поткултурне групе. Као и у другим друштвеним контекстима, вршење кривичних дела и у овом случају примарно је условљено личним психосоцијалним својствима учиниоца, при чему припадништво супкултури може, али и не мора имати удела на поједине околности при планирању или извршењу кривичног дела (уп. Agnew, 2005).

Са друге стране, за разлику од поменутих, не примарно криминалних група, у теорији су препознате и другачије, криминалне, односно делинквентне супкултуре.³ То се у првоме реду односи на различите групе лица у оквиру којих је управо повезаност са криминалом кључно или једно од кључних дистинктивних обележја (Thrasher, 1927: 46; Cohen, 1955; Miller, 1958: 5; Forman, 1963: 317). Такве групације по својим својствима најчешће одговарају социолошко-криминолошкој категорији криминалне банде. Важно је истаћи да се у литератури (нарочито у оквиру америчких социолошких истраживања) појам криминалитета повезаног са младалачким поткултурама неретко изједначава са криминалитетом адолесцентских банди. Такав приступ одговара анализи малопре поменуте, специфичне криминалне поткултуре, у оквиру које криминално деловање управо представља њену препознатљиву особину. Међутим, он није адекватан уколико се жели истражити веза супкултурних групација уопште и криминалитета. Такође, такав приступ углавном је базиран на претпоставци изражене гетоизације унутар великих (северноамеричких) градова и са њом повезане јасне друштвене сепарације становништва, што, пренето на контекст европског континента, не може бити доследно аналогно изражено. Због тога је важно указати да истраживање криминалитета младих у контексту њихове поткултурне припадности треба третирати одвојено од анализе адолесцентских криминалних банди, будући да поткултурни криминалитет може, али и не мора имати одлике криминалитета поменутих делинквентних група.

Типологија младалачких криминогених поткултура

Формирање типологије наведених поткултурних група незахвално је из више разлога. Пре свега, често не постоје јасни критеријуми за издвајање само једног, примарног чиниоца који представља окосницу формирања и разликовања конкретне групе. Даље, присутно је међусобно преплитање елемената различитих категорија, услед чега свака подела нужно мора имати условни статус. Такође, неке од уочених типолошких група поседују синтетички карактер, будући да представљају уже специјализоване или деривативне форме примарних, основних група. У сваком случају, упркос поменутих тешкоћама и задржавајући свест о нужној несавршености сваког покушаја ове врсте, чини се теоријски оправданим и практично корисним извршити барем базичну систематизацију неколицине карактеристичних категорија које се сусрећу у реалности.

Као што је истакнуто, међу кључним интегративним чиниоцима младалачких супкултурних група јесте музика, као и целокупан пратећи скуп са њом повезаних елемената- стил, имиџ, идеологија и сл (уп. Hebdige, 1979: 130 и д). Отуда је потребно једну од основних категорија у оквиру типологије млада-

---

³ У блиској вези (а често и у директној повезаности) са одредницом „криминална поткултура“ стоји и појам „поткултура насиља“, који су у криминологију увели Волфганг и Феракути (Wolfgang, Ferracuti, 1967). О овој материји међу домаћим ауторима уп. нпр: Ignjatović, 2011: 203-205; Pavićević, 2013: 97 и д.

лачких „криминалних“ поткултура засновати управо на основу реченог критеријума- критеријума музичког жанра и музичког стила.⁴

Такође, имајући у виду специфичност појавног облика, са једне и наглашену противправност деловања, са друге стране, као други основни облик може се издвојити криминална поткултурна категорија навијача-хулигана. Као што се лако може уочити, критеријум селекције у овом случају јесте спорт, односно афинитет ка одређеном спортском клубу или другом спортском колективу (уп. Spaij, 2006: 313-347).⁵

Издвојивши на овај начин појмове музика и спорт, може се приметити да код убедљиве већине младачачких поткултурних криминалних група један од њих јесте основни и органски фактор заједништва и идентификације групе. Такође, подсећајући на раније наводе о честом преплитању елемената различитих група, треба нагласити да у одређеном броју случајева оба фактора (тј. и музички и спортски) могу истовремено бити значајни за формирање једне групе базиране на одређеној супкултурној припадности.

Осим тога, могуће је уочити и друге елементе за издвајање додатних, „синтетичких“ поткултурних категорија. Упоредјујући криминалне поткултурне групације које постоје у пракси, чини се најоправданијим истаћи следећа два критеријума као особито значајна: а) критеријум политике; б) критеријум религије. У том смислу, зарад уочавања карактеристичних фракција, можемо разрадити типологију на следећи начин. Према политичком критеријуму, уочава се јасна поларизација на екстремно десничарске и екстремно левичарске поткултурне групе. У погледу верско-религијског фактора, ситуација је нешто сложенија, али се као основни модели могу разликовати: 1. групе са антирелигијским идеолошким полазиштем; 2. групе чији чланови се приклањају већинској цркви у конкретној средини; 3. групе наклоњене одређеном новом религијском покрету (деноминацији, верској секти или верском култу) или неком другом неинституционализованом верском опредељењу.⁶ У сваком случају, групације издвојене по неком од наведених критеријума по правилу се такође ослањају на горе формиран базични модел поделе (критеријум музике и критеријум спорта), услед чега сматрамо да их треба окарактерисати као „синтетичке“. Такође, додатни разлог због чега се не чини оправданим третирати их као основне и органске поткултурне групе јесте тај што би се, у случају истицања критеријума религије и политике у први план, изгубила граница између поткултуре и других видова друштвеног удруживања и организовања коренито другачијих својстава (нпр. чланови или симпатизери одређене политичке партије, верници или припадници одређене цркве или верске заједнице и др).

⁴ О музичким поткултурама уопште уп. нпр: Haenfler, 2013; Huq, 2007; Hedbigge, 1979; Hall, Jefferson, 2003; McKay, 1996.

⁵ За научне анализе самог феномена навијачког хулиганизма в. нпр: Dunning, Murphy, Williams, 1988; Dunning, 2000; Kerr, 1994; Frosdick, Marsh, 2005; Armstrong, 1998.

⁶ О типологији и међусобном разликовању верских заједница уп: Ђорђевић, 1998а; Ђорђевић, 2003.

Карактеристични видови криминалног деловања

У зависности од типа поткултурне групе, могу се уочити одређена карактеристична кривична дела као чији учиниоци се фреквентније сусрећу њихови припадници. Држећи се типологије постављене у претходном поглављу, треба за почетак издвојити извориште, односно окосницу криминалног понашања сваке групације понаособ.

- Музичке поткултуре: сукоб различитих стилова; криминалитет усклађен са идеологијом конкретног стила.
- Навијачке поткултуре: навијачки хулиганизам; сукоби навијачких група.
- Политички профилисане поткултуре: политички екстремизам; политички мотивисана кривична дела; сукоби политичких неистомишљеника.
- Религијски/ антирелигијски профилисане поткултуре: религијски/ антирелигијски екстремизам; њиме инспирисана кривична дела; сукоби верских неистомишљеника.

У погледу прве категорије, односно чисто музичких супкултура, типологија карактеристичних кривичних дела директно је условљена идеолошким полазиштем и системом вредности, мишљења и понашања који су заступљени унутар конкретне музичке поткултурне групе. Отуда, задржавајући свест о сложености и обиму наведеног питања, можемо само на базичном и оријентационом нивоу приказати неколицину примера везе између појединих музичких супкултура и криминалитета.

Као најкарактеристичнија, свакако се уочава конекција на нивоу сукоба различитих музичких стилова, односно међусобно супротстављених поткултура. Такви антагонизми јесу типично обележје значајног броја поткултурних група које прати читав њихов историјски развој. Ипак, може се приметити како је протеклом времена дошло до осетног ублажавања поменутих тензија и аналогно реченом, бројности њима условљених сукоба. То се може објаснити различитим чиниоцима, међу којима се нарочито истичу: усложњавање музичких поткултурних стилова, брисање јасних граница међу њима, све мање присуство поларизације и директне сукобљености идеја и ставова, као и генерална трансформација поткултурног амбијента уопште. У сваком случају, посматрано из перспективе права, типична кривична дела која се у томе смислу сусрећу у пракси јесу различита дела против живота и тела, против јавног реда и мира, као и против слобода и права човека и грађанина. Према терминологији нашег законодавства и држећи се Кривичног законика⁷, можемо навести примере: учествовање у тучи (чл. 123 КЗ), насилничко понашање (чл. 344 КЗ), угрожавање сигурности (чл. 138 КЗ), лака телесна повреда (чл. 122 КЗ), тешка телесна повреда (чл. 121 КЗ), убиство (чл. 113 КЗ) и др. Зарад илустрације, можемо навести свега неколико историјски значајних примера поткултурног ривалитета. Као нарочито запажене и омасовљене, истицале су се (или се и

---

⁷ Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005- испр. 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016.

даље истичу) следеће поларизације и сукобљености музичких поткултура: *mods* и *rockers*, *punk* и *disco*, *punk* и *nazi skinheads*, *heavy metal* и *punk*, *heavy metal* и *skinheads*, *nazi skinheads* и *hip hop* и др (уп. Muncie, 2015: 183-220).

Поводом специфичних деликата блиско повезаних са појединачним поткултурама, свакако је немогуће детаљније говорити о њима на генерализованом нивоу, односно без улажења у појединости сваке поткултуре понаособ. Отуда треба само начелно приметити да се, зависно од врсте поткултуре и њеног система вредности, може радити о различитим кривичним делима, међу којима се нарочито истичу кривична дела против јавног реда и мира и кривична дела против имовине (карактеристични примери: крађа [чл. 203 КЗ], тешка крађа [чл. 204 КЗ], уништење и оштећење туђе ствари [чл. 212 КЗ] и др). Осим тога, због значаја и распрострањености унутар појединих поткултура, треба поменути и следећа дела: договор за извршење кривичног дела (чл. 345 КЗ), удруживање ради вршења кривичних дела (чл. 346 КЗ), неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗ), неовлашћено држање опојних дрога (чл. 246а КЗ), омогућавање уживања опојних дрога (чл. 247 КЗ), недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (чл. 348 КЗ) и др (уп. Brake, 2013; Hall, Jefferson, 2003: 87-119).

Када је реч о навијачкој хулиганској поткултури, одмах се може уочити бројност и изразита хетерогеност злочина који се уобичајено приписују њеним припадницима. У погледу кривичних дела против живота и тела, сусрећу се сва раније наведена, али и друга дела: учествовање у тучи (чл. 123 КЗ), лака телесна повреда (чл. 122 КЗ), тешка телесна повреда (чл. 121 КЗ), угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи (чл. 124), убиство (чл. 113 КЗ), тешко убиство (чл. 114 КЗ), убиство на мах (чл. 115 КЗ) и др. Ситуација је иста и код кривичних дела против имовине (крађа [чл. 203 КЗ], тешка крађа [чл. 204 КЗ], разбојничка крађа [чл. 205 КЗ], разбојништво [чл. 206 КЗ], уништење и оштећење туђе ствари [чл. 212 КЗ], одузимање туђе ствари [чл. 211 КЗ] и др). Поводом кривичних дела против јавног реда и мира, присутне су углавном раније побројане инкриминације. Међутим, од нарочитог значаја је следеће дело: насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу (чл. 344а КЗ). Уведена приликом законодавних реформи управо у циљу спречавања и санкционисања овог аспекта навијачког и сродног хулиганизма, ова инкриминација, за разлику од претходно наведених, представља вид специјализованог правног регулисања материје насиља у наведеном домену (више у: Ђурђевић, 2010: 297-302; Savković, 2010; Šuput, 2012: 99-101).

Прелазећи на синтетичке поткултурне категорије, поводом политички профилисаних поткултура уочавају се следеће кривичноправне специфичности. У складу са раније наведеном типологијом, неопходно је у првом ступњу разграничити ултрадесничарске од ултралевичарских супкултурних фракција. У погледу првопоменутих, нека од кривичних дела која се могу издвојити као специфична су: изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (чл. 317 КЗ); повреда угледа због расне, верске, националне или друге припадности (чл. 174 КЗ); насилничко понашање на спортској при-

редби или јавном скупу (чл. 344а КЗ)⁸. Осим њих, значајно је присуство и кривичних дела против јавног реда и мира, свих раније побројаних дела против живота и тела, као и одређених дела против имовине (нпр. уништење и оштећење туђе ствари [чл. 212 КЗ], одузимање туђе ствари [чл. 211 КЗ]). У таквим случајевима, као пасивни субјект радње извршења кривичног дела сусрећу се: а) лица која представљају одређене расне, националне, верске или друге мањине; њихове заједнице схваћене као правна лица или друга врста правних субјеката; имовина поменутих лица или заједница. б) припадници супротстављених, екстремнолевицарских поткултура. Вероватно најзначајнији и најомасовљенији пример ултрадесничарске поткултуре јесте неонацистичка фракција *skinheads* покрета— уобичајено дефинисана као *NS skinheads* или *nazi skinheads* (више у: Brake, 1974; Ђорђевић, 1998б).

Као и код екстремодесничарских група, и поједини припадници ултралевицарских поткултура показују склоност ка вршењу појединих побројаних кривичних дела против живота и тела и против јавног реда и мира. Њихови пасивни субјекти, међутим, коренито су другачији, будући да је, по правилу, реч о екстремодесничарским активистима и организацијама, као и о припадницима управо поменутих десничарских поткултура. Неки од карактеристичних представника описане поткултурне „левице“ су следеће поткултуре: SHARP (енг. скр: *skinheads against racial prejudices*), део *punk* поткултуре и др (уп. Marshall, 1991, Marshall, 1996).

Оно што је значајно истаћи за обе екстремне фракције политички профилисаних супкултура (тј. и за „леву“ и за „десну“) јесте то да се, у одређеним случајевима, могу сусрести и примери других противправних аката са обележјима антисистемских испада (односно аката уперених против владајућег режима или поретка, или пак насталих као израз незадовољства поводом њих). Самим тим, у зависности од конкретне ситуације, може доћи до извршења и других, свакако веома разноликих кривичних дела.

У погледу религијски/ антирелигијски профилисаних поткултура, незахвално је изводити подробнију анализу на генералном нивоу, услед велике међусобне различитости група, те самим тим и неуједначености мотива за евентуално вршење кривичних дела од стране њихових чланова. Ипак, може се уочити следећа начелна правилност и на основу ње, формирати подела на кривична дела која се врше као вид испољавања антирелигијских уверења, са једне и кривична дела мотивисана одређеним специфичним верским ставовима њихових учинилаца, са друге стране. У погледу прве групе деликата, типични су различити видови напада на туђа верска осећања, на објекте и другу имовину цркава и верских заједница (нарочито на већинску цркву у конкретној друштвеној средини), као и други примери уништавања или оштећивања верских споменика или друге са црквом повезане имовине. Ипак, напади на живот

---

⁸ Ово имајући у виду део ст. 1 овога члана који садржи следећи навод: „Ко (...) својим понашањем или паролана на спортској приредби или јавном скупу изазива националну, расну, верску или другу мржњу или нетрпелјивост засновану на неком дискриминаторном основу услед чега дође до насиља или физичког обрачуна са учесницима (...)“.

и тело узрокованим оваквим мотивима далеко се ређе сусрећу у пракси. У сваком случају, већина описаних кривичних дела већ су наведена у оквиру претходног излагања и потпадају, између осталог, под категорије дела против имовине, против части и угледа, против јавног реда и мира и др. У појединим случајевима уништења или оштећења верских објеката или верских споменика, нарочито у онима у којима долази до употребе опасних средстава (ватра, експлозивне направе и сл), може се радити о правној квалификација из категорије кривичних дела против опште сигурности људи и имовине - изазивање опште опасности (чл. 278 КЗ). Као извршиоци описаних злочина, могу се појавити припадници међусобно веома разноликих поткултура, будући да антирелигијску идеологију (као један од кључних елемената провокације окружења, изазивања друштвене реакције, адолесцентског супротстављања ауторитетима, као и осамостаљивања и индивидуализације појединца) усваја значајан број различитих супкултурних група. Ипак, чини се основаним закључити како је криминално деловање описане врсте доживело свој зенит кроз активности појединаца поклоника екстремних поджанрова *heavy metal* поткултуре, тј. *death metal*-а и *black metal*-а (уп. Моунихан, 1998; Matković, 2016а: 151-155 и д, 271-274).

Са друге стране, говорећи о прорелигијским криминалним активностима припадника одређених поткултура, такви гестови најчешће имају већину битних својстава злочина које врше припадници појединих ултрадесничарских поткултура, с тим што се у овом конкретном случају, верски екстремизам, верска нетрпељивост, радикални клерикализам и сл. издвајају као доминантни чиниоци. Предметни акти везују се за поткултурне групе које у оквиру своје идеологије негују искључивост и пренаглашену наклоњеност култури и традицији сопственог народа, односно нације (у конкретном случају, нарочито у односу на већинску цркву у датој средини). Осим тога, уочљиви су и примери вршења кривичних дела од стране чланства појединих поткултура које стоје у блиској конекцији са неким од нових верских покрета, односно са другим врстама нетрадиционалних духовних опредељења. Задржавајући у свести да је на овоме месту реч само о криминалним (не и осталим) аспектима поменутих супкултура, може се уочити да се кривична дела која се врше у конекцији са религијским/ псеудорелигијским⁹ осећањима најчешће сусрећу у контексту одређених мањинских духовних опредељења са наглашеном негативном и/или деструктивном конотацијом (примера ради, поједини облици „црномагијског“ окултизма, различити видови сатанистичких уверења и др). Но, према објекту радње извршења кривичног дела и према наступелим последицама, таква дела се у великој мери подударају са малопре описаним антирелигијским актима (упереним по правилу према имовини или споменицима већинске цркве у датој друштвеној средини). Још један карактеристичан облик криминалног по-

⁹ Имајући у виду млад узраст већине активних припадника супкултура и њихову недовољну животну зрелост, често није основано говорити о дубоким и јасно формираним уверењима и ставовима (идеолошким, верским, политичким и др). Како пракса показује, веома често се ради о класичном облику пролазних, развојних фаза карактеристичних за сазревање адолесцената. Уп: Hall, Jefferson, 2003; Hedbigge, 1979; Haenfler, 2013.

нашања за који се опредељују поједини припадници наведених поткултура јесте извршавање кривичног дела повреде гроба из чл. 354 КЗ (Olson-Raymer, 1990: 27-28; Matković, 2016b: 207 и д; Matković, 2016a: 270-271). У одређеном броју случајева, могу се уочити обележја кривичног дела убијање и злостављање животиња из чл. 269 КЗ (примера ради, приношење крвних жртава током различитих ритуала), а изразито ретко, такво понашање може одговарати обележјима неких од инкриминација из категорије кривичних дела против живота и тела и кривичних дела против полне слободе. Све горе описане криминалне радње повезане са сатанистичким и другим окултистичким садржајима посебно су типичне за поједине поклонице различитих фракција *heavy metal* поткултуре (Singer, Levine, Jow, 1993; Matković, 2016a; Moynihan, 1998).

Укрштање и интеракција поткултурног криминалитета

Након што је анализирано питање односа појединих поткултура и типичних кривичних дела која извршавају неки од њихових припадника, потребно је са тиме у вези размотрити и раније наговештену материју преплитања поменутих поткултура и поткултурног криминалитета. Без претензије за навођењем свих постојећих или свих замисливих комбинација укрштања, у циљу оптималног објашњења и разумевања појаве фокусираћемо се само на неке од најкарактеристичнијих примера.

Као што је истакнуто у оквиру горе понуђене типологије, синтетичке поткултуре најчешће поседују суштинска обележја једне од формираних базичних супкултурних групација. Отуда се први и неминовни ниво укрштања дешава управо на релацији основна група-синтетичка група. Примери су свакако многобројни, но можемо издвојити неколицину. Многе екстремнодесничарске поткултуре имају за полазиште неку од музичких поткултура или музички жанр на основу кога је поткултура формирана. Примера ради: нацистичка *skinheads* супкултура заправо јесте примарно дериват *punk rock* музике и покрета; поједине нацистичке групације неопаганске оријентације ослањају се паралелно како на поджанрове и стилове *punk rock*-а, тако и на одређене стилове унутар *heavy metal* жанра, традиционалне *folk* музике и др; заједничка одлика многих десничарских поткултура јесте њихова директна повезаност и са навијачко-хулиганском поткултуром и др (Clarke, 1973). Или пак, гледано из обрнуте перспективе: навијачко-хулиганска супкултура неретко је директно повезана са неком од музичких култура (ради се, дакле, о интеракцији две базичне, односно несинтетичке категорије). По истом моделу могу се уочити правилности и на релацији музичких поткултура, са једне и (анти)религијских, као синтетичких, са друге стране. Међутим, могу се запазити и бројне интерне релације између основних, музичких групација, условљене различитим чиниоцима (проширивање музичких жанрова, њихово укрштање, настанак нових и др [уп. Haenfler, 2013; Hedbige, 1979]).

Све описане интеракције на општем, поткултурном нивоу, нужно налазе одраза и на специфичном пољу поткултурног криминалитета. Како се може

аналогно закључити, преплитање поткултурних стилова неминовно доводи и до преплитања криминалитета припадника супкултурних група. Све то има за последицу чињеницу да се често не може јасно разграничити примарни супкултурни чинилац код појединих учиниоца кривичних дела. Наведимо само један сликовит пример: приликом распиривања верске мржње и нетрпељивости на спортским такмичењима од стране навијача ултрадесничарског политичког опредељења и истовремено, припадника одређене музичке поткултуре (нпр. *nazi skinheads*) може бити веома дискутабилно у коју поткултурну групу учиниоце кривичног дела треба примарно сврстати. У конкретном случају, истовремено се стичу обележја свих типологијом предвиђених поткултурних модела, како основних, тако и синтетичких. Отуда је важно уочити и релативност одређивања супкултурне категорије са којом у вези стоји вршење конкретног деликта.

Закључци

Кривична дела која извршавају припадници одређених поткултурних група представљају веома обухватну и изразито хетерогену целину. При томе, поменути понашања поседују битна обележја кривичних дела прописаних кривичних законодавством, услед чега не постоји потреба за увођењем нових инкриминација специјализовано намењених поменутој проблематици. Услед наведеног, није могуће говорити о „поткултурном криминалиту“ у смислу стриктно издвојене позитивноправне категорије. Међутим, поменути израз предлаже се као корисна, оријентациона и флексибилна одредница којом се у општедруштвеном контексту може означавати укупност кривичних дела која стоје у ближој или даљој конекцији са извршиоцем припадношћу поткултурној групи.

Као кључни интегративни чиниоци младалачких поткултура, учевају се интересовања младих лица у правцу музике, са једне и у погледу спорта, са друге стране. Отуда се сугерише аналогна примена овога критеријума и приликом формирања криминално-поткултурне типологије (а. музичке поткултуре; б. навијачко-хулиганске поткултуре). Осим поменутих основних, могу се формирати и додатне синтетичке супкултурне категорије, при чему се домен политике и материја религије/антирелигије показују као нарочито подесни критеријуми за класификацију.

Треба бити опрезан приликом тумачења примарних узрока поткултурног криминалитета- у вези са тиме, нарочито је значајно избегавање аутоматског повезивања извршеног кривичног дела са учиниоцем могућом припадношћу одређеној поткултури. Како показује пракса, личне (прихосоцијалне) особине учиниоца показују се и код предметног криминалитета као примарне и као кључне за разумевање извршеног злочина, услед чега најчешће не можемо говорити о постојању директне конекције између поткултурног усмерења и криминалног понашања.

Још један значајан увид тиче се релативности одређивања супкултурне категорије са којом у вези стоји вршење конкретног злочина. Може се учити да поткултуре (како уопште, тако и њихов сегмент који стоји у вези са материјом противправности) показују значајну тенденцију ка преплитању и укрштању. Због тога је некада тешко одредити са којом тачно супкултуром извршилац одређеног кривичног дела стоји у примарној вези. Самим тим, иако се могу препознати поједине врсте или категорије кривичних дела које су карактеристичне за припаднике одређених поткултура, такве правилности бивају релативизоване постојањем интеракције различитих супкултурних праваца.

Литература:

1. Agnew, Robert (2005). *Why Do Criminals Offend?: A General Theory of Crime and Delinquency*. Los Angeles: Roxbury Publishing Co.
2. Armstrong, Gary (1998). *Football Hooligans. Knowing the Score*. Oxford: Berg Publisher Ltd.
3. Brake, Mike (1974). *The Skinheads- An English Working Class Subculture*, *Youth & Society*, Vol. 6, No. 2, pp. 179-200.
4. Brake, Mike (2013). *Comparative Youth Culture: The Sociology of Youth Cultures and Youth Subcultures in America, Britain and Canada*. London and New York: Routledge.
5. Clarke, John (1973). *Football hooliganism and the skinheads*. Birmingham: Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham.
6. Cohen, Albert (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. Glencoe: The Free Press.
7. Danesi, Marcel (2003). *Forever Young: The 'Teen-Aging' of Modern Culture*. Toronto: University of Toronto Press.
8. Dunning, Eric; Murphy, Patrick; Williams, John (1988). *The roots of football hooliganism: An historical and sociological study*. London & New York: Routledge & Kegan Paul.
9. Dunning, Eric (2000). *Towards a Sociological Understanding of Football Hooliganism as a World Phenomenon*, *European Journal on Criminal Policy and Research* 8, 2, pp. 141-162.
10. Đorđević, Dragoljub (1998). *Proroci „nove istine“- sekte i kultovi (šta treba da znamo o novim religioznim pokretima?)*. Niš: JUNIR.
11. Đorđević, Dragoljub (1998). *Skinhedi: momci iz našeg kraja*. Niš: Društvo za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja dece i omladine.
12. Đorđević, Dragoljub (2003). *Sekte i kultovi*. Beograd: IP Žarko Albulj.
13. Đurđević, Nenad (2010). *Krivična odgovornost za nasilje i nedolično ponašanje na sportskim priredbama u Republici Srbiji*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Vol. 47, No. 2, str. 285-308.
14. Forman, Robert (1963). *Delinquency Rates and Opportunities for Subculture Transmission*, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 54, issue 3, pp. 317-321.
15. Fowler, David (1995). *The First Teenagers: The lifestyle of Young Wage Earners in Interwar Britain*. London: The Woburn Press.
16. Frosdick, Steve; Marsh, Peter (2005). *Football Hooliganism*. London: Willan Publishing Limited.

17. Gordon, Milton (1947). *The Concept of the Subculture and its Application*, *Social Forces*, 26, pp. 40-42.
18. Haenfler, Ross (2013). *Subcultures: The Basics*. London & New York: Routledge.
19. Hall, Stuart & Jefferson, Tony (2003). *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-war Britain*. Oxford: Taylor & Fransis.
20. Hebdige, Dick (1979). *Subculture: The Meaning of Style*. London: Routledge.
21. Herzog, Amy; Mitchell, Joanna; Soccio, Lisa (1999). *Interrogating Subcultures, Invisible Culture- An Electronic Journal for Visual Studies*, доступно на: http://www.rochester.edu/in_visible_culture/issue2/introduction.htm, приступ 06.01.2017.
22. Huq, Rupa (2007). *Beyond Subculture: Pop, Youth and Identity in a Postcolonial World*. London & New York: Routledge.
23. Ignjatović, Đorđe (2011). *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, *Crimen*, II, 2, стр. 179-211.
24. Kerr, John (1994). *Understanding Soccer Hooliganism*. Buckingham: Open University Press.
25. Komarovsky, Mirra (1949). *Research into Subcultural Influences upon Personality*, in: *Culture and Personality*, eds. S. S. Sargent and M. W. Smith, New York: The Viking Fund.
26. Lewis, Peter (1978). *The Fifties*. London: Heinemann.
27. Marshall, George (1991). *Spirit of '69 - A Skinhead Bible*. Dunoon: S.T. Publishing.
28. Marshall, George (1996). *Skinhead Nation*. Dunoon: S.T. Publishing.
29. Matković, Aleksandar (2016a). *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti (doktorska disertacija)*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
30. Matković, Aleksandar (2016b). *Krivična dela povezana sa okultizmom- pojam, pasivni subjekti i objekti radnje izvršenja*, *Crimen*, VII, 2, стр. 207-223.
31. McClung Lee, Alfred (1945). *Levels of Culture as Levels of Social Generalization*, *American Sociological Review*, Vol. 10, No 4, pp. 125-143.
32. McKay, George (1996). *Senseless Acts of Beauty: Cultures of Resistance Since the Sixties*. London: Verso.
33. Mercer, Blaine (1958). *An Introduction to the Study of Society*. New York: Harcourt, Brace & World.
34. Merriam-Webster dictionary, доступно на: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/subculture>, приступ: 04.01.2017.
35. Miller, Walter (1958). *Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency*, *Journal of Social Issues*, Vol. 14, issue 3, pp. 5-19.
36. Milton Yinger, John (1960). *Contraculture and Subculture*, *American Sociological Review*, Vol. 25, No. 5, pp. 625-635.
37. Mintz, Steven (2004). *Huck's Raft*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
38. Moynihan, Michael (1998). *Lords of Chaos: The Bloody Rise of the Satanic Metal Underground*. Port Townsend: Feral House.
39. Muncie, John (2015). *Youth & Crime (4th edition)*. London: SAGE Publications Ltd.
40. Olson – Raymer, Gayle (1990). *Occult Crime: A Law Enforcement Primer*. State of California, Office of Criminal Justice Planning- Research Update Winter 1989-1990 (Vol 1, No 6).
41. Oxford dictionaries, доступно на: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/subculture>, приступ: 04.01.2017.
42. Pavićević, Olivera (2013). *Potkultura nasilja i kriminalna potkultura*, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, Vol. XXXII, 2, стр. 95-110.

43. Savković, Marko (2010). Kontekst i implikacije huliganskog nasilja u Srbiji, *Bezbednost Zapadnog Balkana*, 18, str. 97-99.
44. Singer, Simon; Levine, Murray; Jou, Susyan (1993). Heavy Metal Music Preference, Delinquent Friends, Social Control, and Delinquency, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 30, issue 3, pp. 317-329.
45. Spaaij, Ramon (2006). *Understanding Football Hooliganism- A Comparison of Six Western European Football Clubs*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
46. Šuput, Dejan (2012). Problemi u primeni propisa namenjenih borbi protiv nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, *Nauka, bezbednost, policija*, 2, str. 87-105.
47. Thrasher, Frederic (1927). *The Gang*. Chicago: University of Chicago Press.
48. Vidaković, Ivan (2006). *Rečnik socijalnog rada*. Beograd: autorsko izdanje.
49. Williams, J. Patrick (2007). Youth-Subcultural Studies: Sociological Traditions and Core Concepts, *Sociology Compass* 1/2, pp. 572–593.
50. Wolfgang, Marvin; Ferracuti, Franco (1967). *The Subculture of Violence: Towards an Integrated Theory in Criminology*. London: Tavistock Publications.

Пропуси:

1. Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005- ispr. 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016.

YOUTH SUBCULTURES AND CRIME

Summary: This paper is dedicated to the general analysis of relation between youth subcultures and crime. The first chapter contains presentation and commentary about the already existing definitions regarding the phenomenon of subculture. Second chapter includes observation of the general relation between subcultures and crime. Next part contains typology of the criminogenic youth subcultures. Chapter number four is dedicated to the pointing out and analysis of the characteristic forms of criminal behaviour, with comparison to the local positive law regulations. The final chapter incorporates a review of mutual interactions between various subcultural groups and especially, between crime related to them. Some of the highlights of the resulting insights and conclusions are the following: the number and heterogeneity of offenses related to specific subcultural groups; unnecessary of an introduction of new, specialized incriminations; relativity and flexibility of the "subcultural crime" category; the existence of characteristic, basic (music, sport) and synthetic (politics, religion) factors of subcultural integration; the need for caution in interpreting the primary causes of subcultural crime (the importance of individual, psychosocial characteristics of the perpetrator); mutual interaction between subcultures and, connected with that, debatable determination of a certain subcultural group connected with certain offense in particular case.

Key words: subculture, youth, crime, violence, hooliganism, music, sport, religion, politics